

УДК 336.226.44

Тетяна МАЦІЄВИЧ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Розкрито сутність, завдання та призначення екологічної політики. Розглянуто теоретичні аспекти функціонування механізму фінансового забезпечення реалізації екологічної політики в Україні. Систематизовано основні складові фінансового механізму у фінансовому забезпеченні і фінансовому регулюванні реалізації екологічної політики. Узагальнено основні дефініції категорії “фінансовий механізм”. Доповнено перелік елементів фінансового механізму реалізації екологічної політики. Проаналізовано теоретично-методологічні підходи до визначення терміна “фінансовий механізм екологічної політики”.

Ключові слова: фінансовий механізм, економічний механізм, фінансові ресурси, екологічна політика, екологічна безпека діяльності людини.

Татьяна МАЦИЕВИЧ

Теоретические основы финансового механизма и его роль в обеспечении экологической политики

Раскрыты сущность, задачи и назначения экологической политики. Рассмотрены теоретические аспекты функционирования механизма финансового обеспечения реализации экологической политики в Украине. Систематизированы основные составляющие финансового механизма в финансовом обеспечении и финансовом регулировании реализации экологической политики. Обобщены основные дефиниции категории “финансовый механизм”. Дополнен перечень элементов финансового механизма реализации экологической политики. Проанализированы теоретико-методологические подходы к определению термина “финансовый механизм экологической политики”.

Ключевые слова: финансовый механизм, экономический механизм, финансовые ресурсы, экологическая политика, экологическая безопасность деятельности человека.

Tetjana MATSIJEVYCH

Theoretical foundations financial mechanism and its role in promoting environmental policy

The course of Ukraine to improve the financial autonomy of local governments actualised problems of theoretical and practical nature relating to the financial aspects of the implementation of environmental policies on the ground, with financial sources to ensure a continuous process of restoring natural resources of solving environmental problems.

Purpose is requires a deep research and study the order of formation and functioning of the financial mechanism at the grassroots levels of government.

Formed on the basis of the applicable environmental, tax and budget legislation financial mechanism for the implementation of environmental policy, involves collecting appropriate payments for natural resources, environmental pollution and environmental activities financing system is not effective. The system of environmental management is too centralized, thus reducing the efficiency of management at the regional level and makes it impossible to take full account of territorial interests in creating environmentally safe environment.

Research principles of the functioning mechanism of financial support the implementation of environmental policy in Ukraine made it possible to determine its theoretical and methodological and practical principles clarify the status and key problems, propose solutions. Therefore, a prerequisite for the formation of conceptual strategies of economic activities in the field of ecology should be the introduction of the financial mechanism, the essence of which is the formation of a purely economic relations in the use of natural resources, promotion of sustainable and integrated use and reproduction. Out of this situation is possible in terms of simultaneous formation and implementation of the conceptual foundations of ecological development at national and regional levels from the perspectives of national regional policy and strengthening regional autonomy, creating favorable conditions for their self-development.

Keywords: *financial mechanism, economic mechanism, financial resources, environmental policy, environmental safety activity.*

JEL Classification: H22, H72

Погіршення екологічної ситуації в Україні зумовлює необхідність посилення заходів еколого-економічного регулювання, в тому числі за допомогою використання екологічного оподаткування, основним принципом якого є – “хто забруднює – той і платить”. Тому вироблення необхідних теоретичних і практичних знань у цій сфері є надзвичайно важливим і актуальним питанням.

Різними аспектами фінансового механізму реалізації екологічної політики в Україні присвячені наукові роботи: В. Бороноса [15], О. Веклич [24], Б. Данилишина [6], Г. Погріщук [3], Є. Хлобистова [20]. В роботах зазначених вчених сформований понятійний апарат, визначені проблеми фінансового забезпечення, напрями та шляхи вдосконалення фінансового механізму реалізації екологічної політики. Проте сучасна дійсність постійно висуває нові за-

вдання перед еколого-економічними дослідженнями. Зокрема, потребують детального обґрунтування особливості фінансового механізму реалізації екологічної політики.

Мета статті полягає в удосконаленні теоретичних та науково-методичних підходів до формування системи фінансового механізму реалізації екологічної політики.

Екологічні проблеми економічного розвитку України належать до особливо актуальних, що вимагають невідкладного вирішення. В умовах переходу до ринкових відносин, приватизовані підприємства одержують практично повну фінансово-господарську самостійність і орієнтуються у своїй діяльності переважно на отримання швидкого прибутку, нерідко впливаючи негативно на навколишнє середовище. Погіршення екологічної ситуації стає особливо відчутним в умовах продовження кризового стану економіки [1].

Першопричину екологічних проблем вбачають в антропогенній діяльності, яка, з огляду на принцип невичерпності та неущкожденості природних благ, завдає значної шкоди навколишньому природному середовищу, породжуючи дисбаланс між суспільством і природою. Саме тому сьогодні першочергового значення набувають питання екологізації світового виробництва через запровадження ефективних важелів регулювання природоохоронної діяльності. Як показує практика, найефективнішими важелями є фінансові механізми, створені на основі принципу платності природокористування та відшкодування завданих довікллю збитків. Вони здатні найбільш дієво регулювати сферу охорони навколишнього природного середовища [2].

Оскільки стратегічною метою України є розвиток усебічного співробітництва із західно- та центральноєвропейськими державами, щоб у перспективі стати високорозвиненою європейською країною, потрібно, щоб наша країна відповідала європейським стандартам і вимогам як у політичному, соціально-економічному, так і екологічному аспектах. Тому співробітництво в рамках Європейського Союзу передбачає встановлення режиму найбільшого сприяння в здійсненні взаємних економічних та культурних зв'язків, завдяки чому досягається більший ступінь економічної відкритості країн, які співпрацюють. Для включення в загальноєвропейський процес інтеграції та регіоналізації в Україні повинні бути створені правова, економічна й інформаційна системи, сумісні із західноєвропейською, здатні функціонувати з останньою в одній системі координат.

Вирішення практичних питань, пов'язаних із покращенням охорони довкілля, фінансове забезпечення цього питання ґрунтується, насамперед, на теоретичних засадах, які є ключем для виявлення нау-

кових підходів стосовно розв'язання складних проблем стабілізації та поліпшення екологічної ситуації в Україні [3, 5].

Сутність фінансового механізму реалізації екологічної політики у науковій літературі розкрито через вирішення низки складних завдань, які лежать у різних наукових площинах. Однак багато аспектів фінансового механізму на сьогодні майже не розкрито. Доцільним є розгляд сутності, принципів, складових і функціональних зв'язків між структурними елементами фінансового механізму реалізації екологічної політики.

Термін "механізм" походить зі сфери техніки. В перекладі з грецької означає знаряддя (машина) [4, 428], проте на сьогодні це поняття є багатозмістовним. Якщо у технічних науках поняття "механізм" означає внутрішню будову, систему чого-небудь, то у природничих науках "механізм" – це сукупність станів і процесів, з яких складається будь-яке явище [5, 7]. Економічна теорія визначає "механізм" як систему прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, насамперед, між їх протилежними сторонами, а також й підсистемами і елементами економічних систем [6].

У багатьох наукових дослідженнях [7, 369; 8, 35] фінансовий механізм розглядається як частина господарського, що відображає сукупність фінансових та економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів та відносин. В економічній літературі поняття "фінансовий механізм" застосовують дуже часто. Проте єдиної думки щодо його визначення та складових не існує. Адже з накопичення досвіду використання понять їх інтерпретація дещо змінюється. Узагальнимо основні дефініції категорії "фінансовий механізм" (табл. 1).

Отже, єдиний підхід щодо трактування змісту дефініції "фінансовий механізм" та

Основні визначення сутності фінансового механізму*

Автори	Визначення
Економічна енциклопедія [9]	Комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку і соціальних потреб громадян.
Сучасний економічний словник [10]	Складова частина господарського механізму, сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Фінансовий механізм включає, передусім, ціни, податки, мито, пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредитний і депозитний відсотки, облікову ставку, тарифи.
О. Т. Левандівський [11]	Сукупність методичних, організаційних, нормативних і правових форм, методів, інструментів, важелів та положень, на основі яких розробляють заходи, що за умови відповідного нормативно-правового та інформаційного забезпечення визначають функціонування фінансово-економічних відносин у державі, практичне застосування яких спрямоване для досягнення визначених цілей та завдань, у процесі формування, розподілу й використання цільових централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів.
В. П. Москаленко, О. В. Шипунова [12]	Фінансово-економічний механізм підприємства ... найважливіша складова господарського механізму, що відображає сукупність фінансових і економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів й відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства.
І. Т. Балабанова [13]	Фінансовий механізм як система дії фінансових важелів, яка виражається в організації, плануванні й стимулюванні фінансових ресурсів.
М. М. Артус [14]	Система доцільно спрямованих заходів впливу на процес відтворення у формі методів, інструментів і важелів у межах нормативно-правового забезпечення з метою соціально-економічного розвитку суспільства – це цілісність, властивості якої виявляються лише за спільної взаємодії її елементів.
В. Г. Боронос [15]	Система дій фінансових методів та важелів, спрямованих на управління фінансовими відносинами. Таким чином, фінансовий механізм є ключовим елементом в організації економічних процесів та явищ, а також у забезпеченні контролю за відповідними макроекономічними процесами.
О. М. Ковалюк [16;17]	Система фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні.
Л. І. Васечко [18]	Системна сукупність фінансових регуляторів та інструментів розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів для матеріального забезпечення населення та соціально-економічного розвитку суспільства.

* Складено на основі [9,10,11,12,13,14,15,16,17,18].

його структури серед вчених відсутній. Деякі науковці визначають фінансовий механізм як сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин, інші розглядають його як систему фінансових методів, способів, інструментів і важелів.

Розбіжності у визначеннях можуть виникати через мовні особливості слова “ме-

ханізм”: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. (у т. ч. й економічне) явище [19].

Поняття “система” більш точно окреслює зміст фінансового механізму. Основу фінансового механізму складають закономірно розташовані та взаємопов’язані між собою

його елементи, а не механічна їх сукупність, яка представляє тільки статичну єдність.

Переважає більшість дослідників, характеризуючи сутність фінансово-економічного механізму, відзначають, що фінансовий – передбачає використання фінансових методів і важелів, визначення джерел фінансування, а економічний – здійснюється через узгодження і вирішення економічних проблем.

На поєднання фінансового й економічного механізмів звертає увагу Є. В. Хлобистов, який вважає їх комплексом організаційних та інституційних заходів, спрямованих на кредитно-фінансове забезпечення та реалізацію екологічної політики відповідно до рівня розвитку продуктивних сил і соціальних пріоритетів щодо якості довкілля й раціонального природокористування [20,745].

Отже, фінансовий й економічний механізми реалізації екологічної політики доповнюють один одного й перебувають у нерозривній єдності один від одного, а тому розглядати їх як відокремлені елементи недоцільно. Фінансовий механізм дає змогу здійснити вплив на фінансові відносини і повинен містити фінансові методи, інструменти та важелі, елементи забезпечення.

Резюмуючи вищевикладене та використовуючи результати понятійно-категоріального апарату фінансового механізму реалізації екологічної політики, пропонуємо власну дефініцію поняття фінансового механізму реалізації екологічної політики, а саме як сукупність організаційних та фінансових методів і інструментів, що взаємодіють у процесі реалізації державної екологічної політики. Це визначення дозволяє більш ефективно формувати й реалізувати заходи із фінансового забезпечення, екологічної безпеки діяльності людини, захисту навколишнього природного середовища.

Узагальнення підходів вчених до визначення фінансового механізму дозволи-

ло нам визначити структуру фінансового механізму реалізації екологічної політики (рис. 1), який складається з чотирьох основних блоків, а саме: фінансові методи; система нормативно-правового забезпечення; фінансові інструменти; спеціалізовані інструменти.

До першого блоку фінансового механізму реалізації екологічної політики належать фінансові методи: фінансове планування, фінансове управління, фінансовий контроль, фінансове забезпечення та фінансове регулювання природоохоронної діяльності.

Фінансове планування природоохоронної роботи на підприємстві виявляється здебільшого у формі встановлення нормативів плати за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища. При встановленні нормативів плати за використання ресурсів природи та забруднення довкілля варто оперувати причинно-наслідковими залежностями, які впливають із законодавчих та економічних постулатів національного природокористування і захисту природного середовища.

Серед чинників, які впливають на встановлення нормативів плати за спеціальне природокористування повинні бути параметри, що характеризують економічну оцінку відповідних природних ресурсів, їхню суспільну цінність, технологічні умови видобутку чи використання, можливості для відтворення та захисту тощо [21].

Лише при такому розрахунку у межах природоохоронного планування можна сподіватися, що встановлена плата за використання природних ресурсів буде забезпечувати її адекватність у контексті компенсації шкоди, яка завдана навколишньому природному середовищу.

Щодо фінансового управління природоохоронною діяльністю, передбачено три рівні управління для реалізації державної

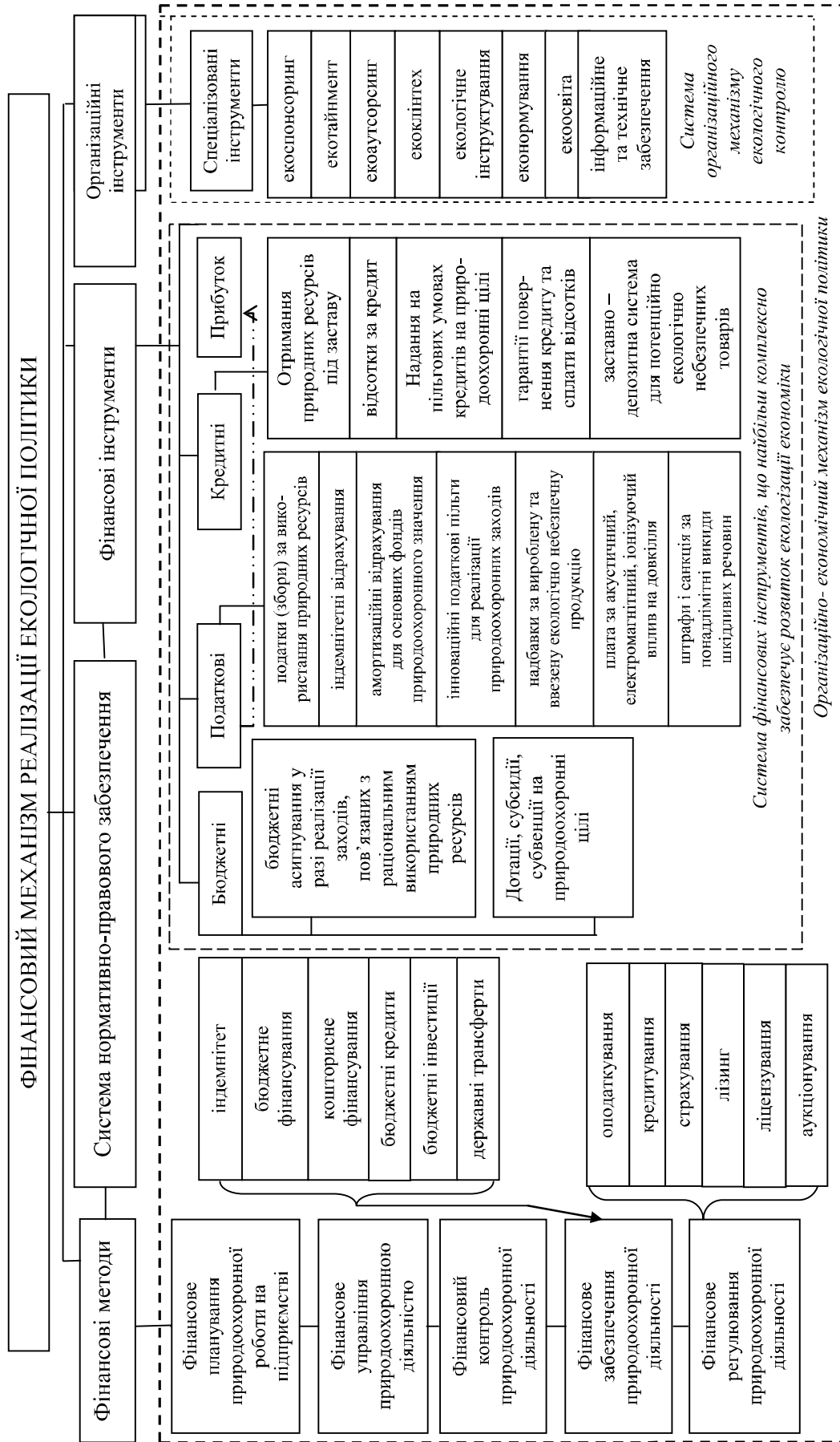

Рис. 1. Структурні елементи фінансового механізму реалізації екологічної політики*

* Побудовано автором

екологічної політики: національний, регіональний і місцевий. На національному, як вищому рівні державного управління, повинні вирішуватися питання, пов'язані з розробкою методологічного, нормативно-методичного та правового забезпечення; розробка політики регулювання ядерної безпеки; проведення державної екологічної експертизи; регулювання використання природних ресурсів та запобігання забрудненню довкілля; формування економічного механізму природокористування; ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності; розробка державної політики щодо зон надзвичайних екологічних ситуацій; встановлення нормативів якісного стану природних ресурсів; формулювання та використання державних позабюджетних фондів охорони довкілля; регулювання використання ресурсів державного значення; державний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства; реалізація угод і виконання узятих на себе країною зобов'язань; забезпечення процесу прийняття державних рішень з урахуванням екологічних вимог; екологічна освіта та екологічне виховання [22].

Регіональна екологічна політика в Україні потребує чіткої системи альтернативних концептуальних рішень, які у ході обговорення в суспільстві повинні реалізуватися через законодавчо регламентовані правові норми, організаційні заходи та виконавчі дії усіх інституцій держави, що регулюють розвиток у сфері екології та охорони довкілля. Першим кроком у функціонуванні системи екологічного управління є формування науково обґрунтованої та соціально зваженої, адекватної екологічної політики держави. Така політика – це конкретна організаційна робота органів державної влади, на засадах чітко здійсненого цілевизначення та цілеполягання, спрямована на виконання вимог екологічного законодавства, орієн-

тована на забезпечення права громадян на екобезпечні умови життя та розвитку.

На місцевому рівні вирішуються такі важливі екологічні питання:

- контроль за дотриманням природоохоронного законодавства;
- проведення локального та об'єктного моніторингу;
- впровадження екологічного аудиту на території місцевого самоврядування;
- організація розроблення місцевих екологічних програм;
- організація і контроль за екологічним розвитком системи комунального господарства.

Найбільш ефективно, на наш погляд, можна вирішувати завдання екологічної політики на місцевому рівні. Оскільки це дає можливість значно поліпшити використання всіх видів ресурсів (енергетичних, мінерально-сировинних, природних), а отже, забезпечити розвиток економіки держави в цілому.

Реальним шляхом реалізації завдання з розширення повноважень місцевих органів влади є створення нової фінансової основи місцевого самоврядування. Формування надійної фінансової бази функціонування первинної ланки адміністративно-територіального устрою держави – територіальної громади – повинно здійснюватись з урахуванням декількох принципових положень, а саме: затвердження статусу територіальної громади як територіально-адміністративної одиниці; закріплення за громадою меж визначеної цілісної території з включенням до неї земель, лісів, водних об'єктів незалежно від форм власності; відповідальність територіальної громади за їх ефективне використання, збереження і розвиток.

Фінансовий контроль природоохоронної діяльності є важливим правовим засобом забезпечення раціонального природокористування й охорони довкілля. Окремі аспекти

контрольної функції виявляються при здійсненні інших напрямів державного управління, наприклад, екологічної експертизи, ліцензування, нормування тощо, однак, в цих випадках вони здійснюються лише побіжно.

Вважається, що громадянське суспільство існує і функціонує в діалектично суперечливій єдності з державою. Адже у розвиненому громадянському суспільстві держава забезпечує розробку стратегії розвитку, визначає напрямки, пріоритети, темпи та пропорції змін у економічній та соціальній сферах суспільства; підтримує суспільно корисну діяльність громадян і захист їх прав на чисте довкілля та гідне життя, підтримує екологічну освіту як основу розвитку особистості, нації та держави, визначальний фактор життя суспільства в усіх його проявах [23]. Відносини суспільства та природи регулюються певним набором правил поведінки людини стосовно довкілля. Найбільш суттєві правила такої поведінки закріплюються законодавством і стають загальнообов'язковими нормами права для виконання та дотримання, що забезпечуються державним примусом у разі їх невиконання. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" є стержневим у цій сфері, він проголошує та запроваджує систему контролю в сфері природокористування.

Фінансове забезпечення та фінансове регулювання природоохоронної діяльності виступають головними методами фінансового впливу на різноманітні аспекти функціонування суспільства, тим самим впливають на соціально-економічний, у тому числі екологічний розвиток країни. На думку О. О. Веклич [24, 2], правомірне розуміння фінансового забезпечення екологічної політики як законодавчо усталеної системи джерел і форм фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища. Оскільки йому притаманна виключно

впливовість на розвиток цієї сфери, її поточне функціонування й перспективи, від його потужності, злагодженості дії власних складових, їх ефективності залежить успішне розв'язання нагальних екологічних проблем, а відтак – стан довкілля в Україні.

До другого блоку інструментів фінансового механізму реалізації екологічної політики належить система нормативно-правового забезпечення. Вона визначає інструменти, що регламентують діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання законів і юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права. За структурою законодавчі та нормативні документи поділяються (починаючи із загальних регулятивних і декларативних відомчих інструкцій та підзаконних актів) на ресурсні, природоохоронні та статистичні, що загалом уможлиблює ієрархічний аналіз документів і виявлення потреб у розвитку законодавчої бази.

До третього блоку інструментів фінансового механізму реалізації екологічної політики належать фінансові важелі (інструменти), які найбільш комплексно забезпечують розвиток екологізації економіки. З одного боку, вони є інструментами мотивації природокористувачів до природоохоронної діяльності, а з іншого – джерелом надходження коштів для забезпечення природоохоронної діяльності.

Характеризуючи фінансовий механізм реалізації екологічної політики, потрібно зауважити, що в його структурі домінують інструменти фіскального характеру. Саме їх застосування є основою реалізації національної стратегії економічного регулювання екологічної сфери. Що стосується зборів за спеціальне використання природних ресурсів, штрафів за порушення вимог природоохоронного законодавства та фінансових ресурсів, отриманих у формі відшкодування збитків завданих довкіллю, то їхнє фіскаль-

не призначення виправдовується практикою сучасного господарювання, що базується на високому рівні антропогенного навантаження на довкілля. Саме за останні роки істотно зросла кількість різновидів платежів як за використання природних ресурсів, так і за забруднення навколишнього природного середовища. Поряд з тим збільшено ставку платежів і штрафів за порушення екологічного законодавства.

До четвертого блоку інструментів фінансового механізму реалізації екологічної політики належать організаційні інструменти, основними з яких є: екоспонсорінг (одержання позитивного іміджу за рахунок конкретних екологічних проектів), екотайммент (проведення заходів, спрямованих на прагнення самостійного досягнення підприємствами екобезпеки), екоаутсорсінг (передача неосновних функцій підприємства і всіх пов'язаних з ними активів в управління професійному підряднику в галузі природокористування), екоклінтех (набір нових екологічних рішень, технологій, інновацій, товарів), інформаційне та технічне забезпечення (активний діалог між органами влади і населенням, стимулювання попиту на екологічні товари, правила проектування і експлуатація екологічно небезпечних об'єктів).

На основі вищезазначеного можемо зробити такі висновки й узагальнення. Питання фінансового забезпечення реалізації екологічної політики у сучасних умовах визначається як одне з найважливіших, оскільки воно має забезпечувати не тільки покриття збитків, завданих навколишньому природному середовищу, а й сприяти відновленню природних ресурсів та забезпечувати сталий екологічнобезпечний розвиток суспільства.

Оскільки наявність масштабного забруднення навколишнього середовища є свідомством обмежених можливостей стихійного ринкового регулювання й необхідності

державного впливу, визначення побічного ефекту фактично є фундаментом формування екологічної політики. При цьому провідна роль у процесі екологізації належить державі, оскільки вона формує та реалізує екологічну політику, визначає умови функціонування фінансових інструментів в екологічній сфері. Важливим елементом екологічноорієнтованого регулювання господарської діяльності повинен стати фінансовий механізм реалізації екологічної політики.

Метою функціонування фінансового механізму реалізації екологічної політики є мобілізація численних складових, які дозволяють враховувати екологічні пріоритети на макро- і мікроекономічному рівнях, а також забезпечення основних екологічних стандартів для створення безпечних умов промислового виробництва.

Доцільно провести необхідні зміни в методологічній базі вже існуючих економічних інструментів (збори/платежі за забруднення, екологічний податок, екологічні фонди, штрафні санкції), а також запровадити нові, більш ефективні регулятори природокористування, такі, як різні види податкових пільг, пільгових позик, пільгового кредиту, гнучкі екологічні податки на продукт, матеріальне заохочення екологізації виробничої діяльності, диференціація ціноутворення згідно з екологічним критерієм.

Крім того, в Україні відсутні багато видів екологічних податкових платежів, що діють в країнах Європейського Союзу. Наприклад, не представлені стимулюючі екологічні податки. З метою удосконалення системи екологічного оподаткування, підвищення рівня екологічної безпеки вважаємо за доцільне, зокрема, ввести податок на продукцію (наприклад, батарейки, використані автомобільні шини, пакувальні матеріали), яка негативно впливає на навколишнє середовище, і щорічний податок на транспорт, як одного із джерел забруднення атмосфери,

що дасть можливість збільшити вагу екологічних податків в податковій системі, уніфікувати їх на рівні Європейського Союзу та цілеспрямовано використовувати доходи від податків на екологічні цілі.

Література

1. Бабич Р.Б. Організаційно-економічний механізм регулювання екологізації виробництва (на прикладі лісового комплексу) : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 08.08.01 "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / Бабич Роман Борисович. – К., 2005. – 23 с.
2. Филипп Р. С. Фінансовий механізм охорони довкілля у процесі реалізації фінансової політики держави : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" Филипп Роман Степанович. – Львів, 2010. – 20 с.
3. Погріщук Г.Б. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / Г.Б. Погріщук. – Тернопіль, 2005. – 24 с.
4. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів / Л.І. Нечволод. – Харків : Торсінг Плюс, 2007. – 768 с.
5. Рудницька Р.М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р.М. Рудницька, О.Г. Сидорчук, О.М. Стельмах ; за наук. ред. д.е.н., проф. М.Д. Лесечка, к.е.н., доц. А.О. Чемериса. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 28 с.
6. Данилишин Б.М. Екологічна складова політики сталого розвитку : монографія / Б.М. Данилишин. – Донецьк : Юго-Восток, ЛТД, 2008. – 256 с.
7. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.М. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., исправл. – М. : ИНФРА-М, 1999. – С. 369.
8. Москаленко В.П. Финансово-экономический механизм промышленного предприятия: научно-методическое издание / В.П. Москаленко, О.В. Шипунова ; под науч. ред. д.э.н., проф. В. П. Москаленко. – Сумы : Довкілля, 2003. – 176 с.
9. Економічна енциклопедія : у 3 т. / ред. Б.Д. Гаврилишин, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць [та ін.]. – К. : Академія, 2002. – Т. 3 – 952 с.
10. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 2-е изд., исправл. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 369 с.
11. Левандівський О.Т. Фінансова політика держави у природокористуванні / О.Т. Левандівський // Економічні науки. – Сер. "Облік і фінанси". – 2010. – Випуск 7 (25). – Ч. 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2010_7_5/2.pdf
12. Москаленко В.П. Развитие финансово-экономического механизма на предприятии : курс лекций : учеб. изд. / В.П. Москаленко, О.В. Шипунова – Сумы : Мрия-1ЛТД ; УАБД, 2003. – 106 с.
13. Балабанова И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? / И.Т. Балабанова – М. : Финансы и статистика, 1994. – С. 25.
14. Артус М.М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М.М. Артус // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 55–57.
15. Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія / В.Г. Боронос. – Сумы : Сумський державний університет, 2011. – 310 с.
16. Ковалюк О.М. Методологічні основи фінансового механізму / О.М. Ковалюк // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51–59.
17. Ковалюк О. М. Роль контролю у фінансовому механізмі економіки / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2002. – № 7. – С. 151–159.
18. Васечко Л. Співвідношення понять "фінансовий механізм", "механізм фінансування", "фінансове забезпечення" та "фінансове регулювання" / Л. Васечко // Вісник Львів. ун-ту. – Сер. "Економіка". – 2009. – Вип. 41. – С. 103–107.

19. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. – Т. 2 / В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К. : АКОНТІ, 2006. – 926 с.

20. Хлобистов Є.В. Фінансові механізми екологічної політики / Є.В. Хлобистов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : Наук. журн. – Вип. 3–4. – К. : НАУ, 2004. – С. 745.

21. Боровик О.Н. Економічний механізм екологічного регулювання суб'єктів підприємництва / О.Н. Боровик // Економічні науки. – Сер. "Економіка та менеджмент" : збірник наукових праць; Луцький національний технічний університет. – Вип. 9 (34). Ч. 1. – Луцьк, 2012. – С. 60–69.

22. Лієв О.С. Регіональна політика як складова екологічної політики держави / О.С. Лієв // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua>

23. Купінець Л.Є. Пріоритети секторального розвитку в контексті формування національної політики екологізації економіки / Л.Є. Купінець // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. – Сер. "География". – Том 26 (65). – 2013. – № 3. – С. 226–242.

24. Веклич О.О. Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні. / О.О. Веклич // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 1–20.

References

1. Babych, R.B. (2005). *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm rehulivannia ekolohizatsii vyrobnytstva (na prykladi lisovoho kompleksu)* [Organizational-economic mechanism of regulation greening production (for example Forest Complex)] thesis: 08.08.01. Kyiv [in Ukrainian].

2. Fylypiv, R.S. (2010). *Finansovyj mekhanizm okhorony dovkillia u protsesi realizatsii finansovoi polityky derzhavy* [Financial mechanism of

environmental protection in the implementation of financial policy] thesis: 08.00.08. L'viv [in Ukrainian].

3. Pohrischuk H.B. (2005). *Finansove zabezpechennia okhorony navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha* [Financial support for environmental protection] thesis: 08.04.01. Ternopil' [in Ukrainian].

4. Nechvolod, L.I. (2007). *Suchasnyj slovnyk inshomovnykh sliv* [The modern dictionary of foreign words]. Kharkiv: Torsinh Plus [in Ukrainian].

5. Rudnyts'ka, R.M., Sydoruk, O.H., Stel'makh, O.M., (2005). *Mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia: sutnist' i zmist* [Mechanisms of governance: the nature and content]. Lesechka M.D., Chemerysa A.O. (Ed.) L'viv: LRIDU NADU [in Ukrainian].

6. Danylyshyn, B.M. (2008). *Ekolohichna skladova polityky staloho rozvytku* [The environmental component of sustainable development]. Donetsk: Yuho-Vostok, LTD [in Ukrainian].

7. Rajzberh, B.A., Lozovskiy, L.M., Starodubtseva, E.B. (1999). *Sovremennyj ekonomicheskij slovar'* [Modern Dictionary of Economics] (2-nd ed., rev.). Moscow: YNFRA-M [in Russian].

8. Moskalenko, V.P., Shypunova, O.V. (2003). *Fynansovo-ekonomicheskij mekhanizm promyshlennoho predpriyatiya* [Financial and economic mechanism industrial enterprise]. Shypunova, O.V. (Ed.). Sumy: Dovkillia [in Ukrainian].

9. Havrylyshyn, B.D., Hal'chyns'kyj, A.S., Heiets', V. M. (2002). (Ed). *Ekonomichna entsyklopediia*. [Economic Encyclopedia] (Vols 1–3). Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].

10. Rajzberh, B.A., Lozovskiy, L.Sh., Starodubtseva, E.B. (1999). *Sovremennyj ekonomicheskij slovar'* [Modern ekonomicheskij Dictionary] (2-nd ed., rev.). Moscow: YNFRA-M [in Russian].

11. Levandivs'kyj, O.T. (2010). *Finansova polityka derzhavy u pryrodokorystuvanni* [The financial policy of the state in environmental].

- Ekonomichni nauky. Seriia "Oblik i finansy" – Economic sciences, 7 (25), 5. Available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2010_7_5/2.pdf [in Ukrainian].*
12. Moskalenko, V.P., Shypunova, O.V. (2003). *Razvytye fynansovo-ekonomycheskoho mekhanyzma na predpriyatyy [The development of the financial and economic mechanism of the enterprise]. Sumy: Mryia-1LTD; UABD [in Ukrainian].*
13. Balabanova, Y.T. (1994). *Osnovy fynansovoho menedzhmenta. Kak upravliat' kapytalom? Moscow: Fynansy y statystyka [in Russian].*
14. Artus, M.M. (2005). *Finansovyj mekhanizm v umovakh rynkovoï ekonomiky [The development of the financial and economic mechanism of the enterprise]. Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine, 5, 55–57 [in Ukrainian].*
15. Boronos, V.H. (2011). *Metodolohichni zasady upravlinnia finansovym potentsialom terytorii [Methodological principles of the financial potential site]. Sumy: Sums'kyj derzhavnyj universytet [in Ukrainian].*
16. Kovaliuk, O.M. (2003). *Metodolohichni osnovy finansovoho mekhanizmu [Methodological basis of the financial mechanism]. Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine, 4, 51–59 [in Ukrainian].*
17. Kovaliuk, O.M. (2002). *Rol' kontroliu u finansovomu mekhanizmi ekonomiky [The role of controls in the financial mechanism of the economy]. Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine, 7, 151–159 [in Ukrainian].*
18. Vasechko, L. (2009). *Spivvidnoshennia poniat' "finansovyj mekhanizm", "mekhanizm finansuvannia", "finansove zabezpechennia" ta "finansove rehuliuвання" [Value concepts of "financial mechanism", "funding mechanism", "financial security" and "financial regulation"]. Visnyk L'viv. un-tu – Herald of Lviv university, 41, 103–107 [in Ukrainian].*
19. Yaremenko, V.V., Slipushko, O.M. (Ed.). (2006). *Novyj tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy [New Dictionary of Ukrainian language] (Vols. 1–3) Kyiv: AKONTI [in Ukrainian].*
20. Khlobystov, Y.V. (2004). *Finansovi mekhanizmy ekolohichnoi polityky. Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologiia, pravo) [Financial mechanisms for environmental policy], 3–4. Kyiv: NAU [in Ukrainian].*
21. Borovyk, O.N. (2012). *Ekonomichnyj mekhanizm ekolohichnoho rehuliuвання sub'ektiv pidpriemnytstva [The economic mechanism of environmental regulation of business entities]. Ekonomichni nauky. Seriia "Ekonomika ta menedzhment" – Economic sciences, Luts'kyj natsional'nyj tekhnichnyj universytet, 9 (34), 1. Luts'k [in Ukrainian].*
22. Liiev, O.S. (2009). *Rehional'na polityka iak skladova ekolohichnoi polityky derzhavy [Regional policy as part of environmental policy] Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, 4. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua> [in Ukrainian].*
23. Kupinets', L.Y. (2013). *Priorytety sektoral'noho rozvytku v konteksti formuvannia natsional'noi polityky ekolohizatsii ekonomiky [Sectoral development priorities in the context of national policies greening the economy]. Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsyonal'noho unyversyteta. Seryia "Heohrafiya" – Scientific notes of Tavrija university, 26 (65), 3, 226–242 [in Ukrainian].*
24. Veklych, O.O. (2009). *Suchasni tendentsii finansovoho zabezpechennia pryrodokhoronnoi diial'nosti v Ukraini [Modern trends in financial provision of environmental activities in Ukraine]. Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine, 11, 1–20 [in Ukrainian].*